

Ekumenizam od pape Pija X. do pape Pija XII. (1903.-1958.)

Jurić, Ivona

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:739562>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
PREDDIPLOMSKI TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJE

IVONA JURIĆ

EKUMENIZAM OD PAPE PIJA X.
DO PAPE PIJA XII. (1903. – 1958.)

ZAVRŠNI RAD
iz Ekumenskog bogoslovlja
doc. dr. sc. Ivana Macuta

Split, 2020.

SADRŽAJ

UVOD	3
1. EKUMENIZAM U PRVOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA	5
1.1. Prva svjetska misijska konferencija u Edinburghu 1910.	5
1.2. Svjetske konferencije praktičnog kršćanstva	6
1.2.1. Prva svjetska konferencija u Stockholmu od 19. do 30. kolovoza 1925. ..	6
1.2.2. Druga svjetska konferencija u Oxfordu od 12. do 26. srpnja 1937.....	7
1.3. Svjetske konferencije Vjere i ustrojstva.....	8
1.3.1. Prva svjetska konferencija u Lausanneu od 3. do 21. kolovoza 1927.	8
1.3.2. Druga svjetska konferencija u Edinburghu od 3. do 18. kolovoza 1937. ..	10
1.3.3. Treća svjetska konferencija u Lundu od 15. do 18. kolovoza 1952.....	12
1.4. Prve dvije skupštine Ekumenskog vijeća crkava	13
1.4.1. Nastanak Ekumenskog vijeća crkava.....	13
1.4.2. Druga Generalna skupština u Evanstonu od 15. do 30. kolovoza 1954... 15	
2. EKUMENIZAM OD PAPE PIJA X. DO PAPE PIJA XII. (1903. – 1958.)	17
2.1. Papa Pio X. (1903. – 1914.)	17
2.2. Papa Benedikt XV. i ekumenizam njegovog pontifikata	20
2.3. Papa Pio XI. i ekumenizam njegovog pontifikata.....	22
2.4. Papa Pio XII. i ekumenizam njegovog pontifikata	25
ZAKLJUČAK	28
LITERATURA.....	30

UVOD

Ekumenizam kao pojam koji se bavi približavanjem razjedinjenih kršćana susrećemo otkako su se kršćani međusobno podijelili. Nažalost, kršćani su se međusobno mnogo puta dijelili i na taj način donekle i zamračivali radosnu poruku spasenja. Ipak, početkom dvadesetog stoljeća kršćani u misijskim zemljama uvidjeli su da kršćanski navještaj širi i podjele među kršćanima te su počeli zauzetije raditi na međusobnom ujedinjenju.

Ovaj smo završni rad podijelili na dva dijela, a u ova dijela bavimo se dvadesetim stoljećem i ekumenizmom, tj. ekumenizmom od pape Pija X. do pape Pija XII., dakle od početka dvadesetog stoljeća pa sve do 1958. godine. U prvom poglavlju prikazujemo ekumenizam izvan granica Katoličke Crkve te se bavimo samim začetcima suvremenog ekumenskog pokreta i prvom svjetskom misijskom konferencijom u Edinburghu 1910. godine. Zatim prikazujemo ostale svjetske konferencije bilo pokreta za praktično kršćanstvo bilo pokreta za vjeru i ustrojstvo crkve.

Katolička Crkva u svemu ovome službeno nije sudjelovala, a o tome će više biti riječi u drugom poglavlju gdje se bavimo ekumenizmom i njegovim razvojem u Katoličkoj Crkvi, kako smo već naglasili, od pape Pija X. do pape Pija XII., tj. od 1903. do 1958. godine.

Zajedničko svim papama u promatranom razdoblju jest činjenica da su odlučno odbijali ekumenski pokret i rješenje ekumenskih problema promatrali u okviru vlastite Crkve, tj. povratak odijeljene kršćanske braće u krilo jedine i svete Crkve koju je Krist utemeljio, a to je bila, naravno, Katolička Crkva. Pape smo prikazali u njihovom povijesnom trenutku i okvirima ekumenskog pokreta na svjetskoj razini. Ovo je razdoblje važno jer je prethodilo Drugom vatikanskom saboru i končanom otvaranju Katoličke Crkve svjetskom ekumenskom pokretu te uspostavi novih odnosa na svim razinama.

Suvremeni ekumenski pokret ima svoj neupitni povijesni razvoj i uvelike ovisi i o povijesnom trenutku u kojem se događa i razvija. Pape su odigrale veliku ulogu u ekumenskim nastojanjima Katoličke Crkve iako su zastupale tzv. ekumenizam povratka kakav je u tom trenutku i bio stav Katoličke Crkve. Ipak, ne može se zanijekati

želja za međusobnim približavanjem i upoznavanjem, pa onda posredno i za jedinstvom.

Istina je da današnji pogled u Katoličkoj Crkvi na ekumenski pokret i njegov cilj nije isti kao na početku i prvoj polovici dvadesetog stoljeća, ali smatramo da je i to dio jednog povijesnog sazrijevanja koje je Crkvu dovelo do onoga što zastupa danas, a to je povratak i okupljenost svih razjedinjenih kršćana oko Isusa Krista, jedinog Gospodina i Spasitelja.

1. EKUMENIZAM U PRVOJ POLOVICI 20. STOLJEĆA

1.1. Prva svjetska misijska konferencija u Edinburghu 1910.

Događaj koji je uistinu pokrenuo ekumenski pokret upravo je ova konferencija za koju su najviše zaslužni anglikanski teolog Joseph H. Oldham i metodist John R. Mott, obojica pripadnici već spomenutog Svjetskog kršćanskog studentskog saveza. Ovu konferenciju smatramo početkom pokreta jer je prva pokušala povezati različite kršćanske ogranke kroz evangelistička misijska društva i institucionaliziranje njihove suradnje. Na konferenciji je sudjelovalo 1335 delegata što je velik uspjeh i odličan poticaj za daljnje konferencije ove vrste.¹

Delegati su bili iz 150 misijskih društava i nerimokatoličkih crkava koje su djelovale među nekršćanskim narodima. Na konferenciji je bila, jasno, anglosaska prevlast, dok je samo 17 sudionika došlo s „misijskih područja“. Nije prisustvovao ni jedan delegat Katoličke i Pravoslavne Crkve.²

Predstavljeno je 8 tema kojim se bavilo 8 povjerenstava:

1. širenje evanđelja u nekršćanskoj svijetu
2. crkva na misijskom području
3. misijska škola i pokrštavanje nacionalnog života
4. poruka misije u kontekstu nekršćanskih religija
5. misijska izobrazba
6. temelj misije u domovini
7. misija i vlada
8. suradnja i poticanje jedinstva.³

Posebno je važno izvješće osme komisije koja pokreće govor o jedinstvu te ga stavlja u središte razgovora. Stvara se nova ideja koja misionarskom radu daje za cilj širiti i naviještati jedinstvenu i nepodijeljenu Kristovu Crkvu te jedinstvo svih kršćana

¹ Usp. Ivan Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, Glas koncila, Zagreb, 2017., str. 16–17.

² Usp. Reinhard Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“, Zagreb, 2009., str. 41.

³ Usp. *Isto*, str. 41–42.

u svijetu što u suštini i je ekumenizam. Upravo iz ovih razloga se Svjetskoj misijskoj konferenciji u Edinburgu daje na važnosti.⁴

Ova konferencija je donijela zaključak o organiziranju susreta svih kršćana u svijetu da bi se pokrenuo razgovor o zajedničkoj vjeri i crkvenom ustroju. Kao reakcija na to javit će se dva pokreta („Faith and order“ i „Life and work“) o kojima će kasnije biti više riječi.⁵

1.2. Svjetske konferencije praktičnog kršćanstva

1.2.1. Prva svjetska konferencija u Stockholmu od 19. do 30. kolovoza 1925.

Govorivši o Svjetskoj misijskoj konferenciji u Edinburgu 1910., spomenuli smo pokret Life and Work, odnosno Pokret za život i djelovanje. U sklopu navedenog pokreta održava se Prva svjetska konferencija za praktično kršćanstvo. Konferencija je brojala 661 službenog predstavnika Crkava i crkvenih zajednica, članova raznih svjetskih ekumenskih saveza iz 37 država. Konferencija je vođena pod geslom *Nauk razdjeljuje, služba ujedinjuje*.⁶

Jasno je da se radilo o važnoj konferenciji s obzirom da su prisustvovali predstavnici toliko visokog ranga da su kasniji izvjestitelji događaj opisali kao prvi ekumenski koncil modernog doba, ali to nije bilo točno s obzirom na odsutnost Rimokatoličke i nekih drugih Crkava. Ipak, neosporiva je dotada neviđena svijest o zajedništvu.⁷

O broju pozvanih drugih kršćanskih pokreta i svjetskih organizacija koji će sudjelovati na konferencijama odlučivale su crkve, koje su slale pozive te o želji i volji pokreta i organizacija za angažiranjem. Konferencije za praktično kršćanstvo, slijedivši primjer Konferencija za Vjeru i ustroj Crkve, pozivale su samo službene crkve, ali su se pobrinuli i da u delegacijama budu prisutni i različiti crkveni pokreti.⁸

Na ovoj konferenciji, prvoj nakon mnogo stoljeća s okupljenim kršćanima zainteresiranima za svjetske probleme, raspravljalo se o sljedećim temama:

⁴ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 18.

⁵ Usp. August Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996., str. 308.

⁶ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 21.

⁷ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 53.

⁸ Usp. *Isto*, str. 61.

1. Obveza Crkve prema Božjem planu za svijet
2. Crkva i ekonomsko-industrijska pitanja
3. Crkva i društveno-moralna pitanja
4. Crkva i odnosi među narodima
5. Crkva i kršćanski odgoj
6. Metode praktične i organizacijske suradnje crkvenih zajednica
7. Nastavak konferencije.⁹

Očekivano, došlo je do nesuglasica prilikom predstavljanja tema. Shvaćanje ostvarenja Božjega kraljevstva u povijesti izazvalo je posebne sukobe među anglosaskih predstavnika koji su bili pod utjecajem američkog pokreta „Social Gospel“ i kontinentalno-europskih biskupa i teologa, posebice luterana.¹⁰

Osim odbora koji je imao zadaću pripremiti sljedeću svjetsku konferenciju, ustanovljeno je i da će Ženeva bit poslovno sjedište pokreta te su se brojne ekumenske akcije koordinirale iz tog grada. U svrhu promidžbe diljem svijeta su ustanovljeni tiskarski i informativni servisi preko kojih se moglo doći do informacija o drugim Crkvama u svijetu. Kasnije, spomenuti odbor s zadaćom planiranja novih komisija 1929. godine postaje Ekumenski savjet za praktično kršćanstvo sa sjedištem Ženevi.¹¹

1.2.2. *Druga svjetska konferencija u Oxfordu od 12. do 26. srpnja 1937.*

Konferenciju u Oxfordu bih opisala kao najmanje relevantnu za temu ekumenizma budući da je konferencija bila strogo pod utjecajem svjetske društvene političke situacije pa je očito da je tema jedinstva izostala s ovog sastanka, ali svejedno je važna spomena kao jedna od prvih susreta velikog broja različitih kršćanskih ogranaka.¹² Na konferenciji je sudjelovalo 425 predstavnika te raspravljalo o temi Crkva, narod i država koja je sadržavala ogorčenu borbu kršćanske vjere i svjetovno-poganskog strujanja vremena. Rasprava je prerasla jednostavnu temu odnosa države i

⁹ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 21.

¹⁰ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 52.

¹¹ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 22–23.

¹² Usp. *Isto*, str. 23.

Crkve. Otvarala su se pitanja nacije kao idoliziranog pojma od strane njenih pripadnika i Kristove Crkve kao dara Božjega.¹³

1.3. Svjetske konferencije Vjere i ustrojstva

1.3.1. Prva svjetska konferencija u Lausanneu od 3. do 21. kolovoza 1927.

Kao i Prva svjetska konferencija za praktično kršćanstvo, Prva svjetska konferencija Vjere i ustrojstva nas vraća u 1910., odnosno na Svjetsku misijsku konferenciju u Edinburgu.

Anglikanski biskup Charles Brent zaslužan je za nastajanje Pokreta za vjeru i ustrojstvo Crkve, budući da je nakon konferencije 1910. naglasio da pitanje vjere i nauka još uvijek ostalo neodgovoreno. Tako Brent odlučuje da će sazvati povjerenstvo kako bi ostvario konferenciju koja će se baviti ovim pitanjima. Važno je naglasiti da je unatoč lošoj organizacijskog osnovi pokreta, organizacija otpočeta imala jasne ciljeve:

1. suradnja je poželjna samo s Crkva kao takve, a ne crkvene udruge, savezi ili pojedinci,
2. preduvjet za sudjelovanje je bilo ispovijedanje Isusa Krista kao Boga i Spasitelja,
3. ovlaštenja svjetske konferencije su išla samo do ustanovljavanja sličnosti i razlika u vjeri i ustroju Crkve te je trebala služiti jedinstvu Crkve.

Ova tri nabrojana načela postati će odrednicama ekumenskog pokreta u idućim desetljećima te upravo oni pokreću fazu komparativne ekumenske ekleziologije.¹⁴

Nakon dugog odgađanja uzrokovanog problemom Prvog svjetskog rata, Prva svjetska konferencija za Vjeru i ustrojstvo napokon je održana 1927. u Švicarskoj. Konferencija je brojala 43 predstavnika iz 127 Crkava, a konferencijom je predsjedao Charles Brent. važno je napomenuti da su na konferenciji prisustvovala gotovo sve velike kršćanske konfesije, čak i Pravoslavna. Katolička je Crkva, kako već znamo,

¹³ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 53.

¹⁴ Usp. *Isto*, str. 42.

odbila poziv. Ono što je obilježilo konferenciju, jest spoznaja koliko zapravo malo znaju predstavnici Crkava jedni o drugima pa je konferencija usmjerena ka boljem upoznavanju i uviđanju sličnosti i razlika te se tada ustalio gore spomenuti okvir komparativne/usporedne ekleziologije.¹⁵

Sekcije konferencije glase:

1. poziv na jedinstvo
2. poruka Crkve svijetu: evanđelje
3. bit Crkve
4. zajedničko vjeroispovijedanje Crkve
5. duhovna služba Crkve
6. sakramenti
7. jedinstvo kršćana i odnos postojećih kršćana prema njemu.¹⁶

Plenum jednoglasno prihvaća izvješće prve sekcije, a ostalih šest sekcija prolaze kao primljene te prosljeđene crkvama kao savjetodavna građa. O sedmoj sekciji nastaju velike razlike u mišljenju pa je ono dovršio tek lausannski Odbor za nastavak konferencije. Unatoč tome, sekcijaska izvješća ukazuju na zapanjujuće razmjere sličnosti u vjeri pa tako treba pridati priznanje ovoj konferenciji za utvrđivanje fundamentalnog konsenzusa.¹⁷

Predstavnici Pravoslavnih Crkava su izjavili da prihvaćaju Izvješće samo druge sekcije suzdržavajući se po pitanju drugih sekcija budući da se temelji preuzeti za strukturu Izvješća, koji bi trebali bit predloženi za glasovanje, ne slažu s načelima njihove Crkve.¹⁸

Zanimljiv dio konferencije je i izlaganje pravoslavnog nadbiskupa i metropolita Germanosa o temi poziva na jedinstvo. On kaže kako je želja Spasitelja da svi koji vjeruju u Njega formiraju jedno tijelo te da to ljudima zvuči nemoguće, ali je Bogu itekako moguće. Ipak, po pitanju jedinstva Pravoslavne Crkve ne prihvaćaju

¹⁵ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 27.

¹⁶ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 56–57.

¹⁷ Usp. *Isto*, str. 57.

¹⁸ Usp. Dušan Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. Stoljeću, Konferencije „Vjere i ustrojstva“, protagonisti i poteškoće*, Služba Božja, Split, 2009., str. 15.

ideju da se svi kršćani sjedine pod jednom Crkvom, odnosno s Katoličkom Crkvom koja samu sebe smatra „pravom“.¹⁹

„Konferencija u Lausanneu 1927. godine krenula je s vrlo važnim temama i s ambicioznim planom da se pred Crkve i crkvene zajednice, postave doktrinarni, teološki problemi, koji su objekti razmimoilaženja i različitosti u tumačenjima same Božje riječi, Evanđelja, te same prakse, baštine i apostolskog nasljedstva. Temeljni je problem jedinstvo Crkve i ponovno ujedinjenje Crkava. Same teme će to i potvrditi i postati putokaz te određivati sve buduće konferencije Vjere i ustrojstva“.²⁰

1.3.2. Druga svjetska konferencija u Edinburgu od 3. do 18. kolovoza 1937.

Druga svjetska konferencija vjere i ustrojstva održana u Škotskoj za svog glavnog aktera postavlja anglikanskog nadbiskupa Williama Templea, budući da je njegov prethodnik, Charles Brent preminuo 1929. Temple je na ovoj konferenciji okupio ukupno 504 delegata i to iz čak 123 Crkve.²¹

Za ovoliki broj sudionika, dijelom je zaslužan i teolog Henri Clavier iz Montpelliera, koji je 1936. imenovan 'putujućim' tajnikom pokreta te je obilazeći zemlje diljem Europe i Azije imao za zadatak pridobiti mnoge za sudjelovanje. Usprkos tome, predstavnici evangelističkih i luteranskih Crkava iz Njemačke, zbog zabrane nacističkih vlasti, nisu mogle prisustvovati.²²

S obzirom da više nije bilo nesigurnosti oko dijaloške metode, pokret je iskazao koliko je očvrstnuo od posljednje konferencije vjere i ustrojstva te je William Temple odlučno istaknuo da je svrha njihova sastanka rasprava o razlozima njihove razjedinjenosti.²³

Tema konferencije bila je „Svjedočanstvo Crkve u svijetu, danas!“, a zapravo se radilo o dokumentu iz 1936. godine i kojeg su Crkve prihvatile. Odmah se krenulo s interventima pojedinaca i predstavnika nekoliko Crkava ističući poteškoće i stanje

¹⁹ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 27.

²⁰ D. Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. Stoljeću, Konferencije „Vjere i ustrojstva“*, protagonisti i poteškoće, str. 15.

²¹ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 34.

²² D. Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. Stoljeću, Konferencije „Vjere i ustrojstva“*, protagonisti i poteškoće, str. 20.

²³ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 59.

društva i svijeta koje je bilo vrlo zabrinjavajuće. Razgovaralo se o velikoj ekonomskoj krizi, o pojavi totalitarnih režima, fašizma, nacizma i nacionalizma koji su gradili novi poredak na totalitarnim temeljima. Istaknulo se da kršćani vide uspjeh koji ti režimi postižu koristeći određene metode te se otvorilo pitanje koliko je zapravo njihov neuspjeh u svjedočanstvu doprinio porastu takvog moralnog liderstva.²⁴

Četiri sekcije konferenciju bile su:

1. Milost našeg Gospodina Isusa Krista
2. Kristova Crkva i Božja riječ
3. Kristova Crkva: njezina duhovna služba i sakramenti
4. Jedinstvo Crkve u životu i bogoslužju.²⁵

Jedinstvo kao tema ove konferencije je bilo vrlo prisutno. Prisutna je bila i ideja prema kojoj je vjera u jednog Gospodina Isusa Krista dovoljna za jedinstvo Crkve te da bi jedno trebalo proizaći iz drugoga. Važno za ovu konferenciju je i činjenica da je donijela obrise budućeg jedinstva Crkava u smislu federacije u kojoj teološke razlike ne bi stvarale problem. Važno je i spomenuti četiri načela djelovanja Pokreta vjere i ustrojstva koje je na konferenciji izložio anglikanski biskup L. Hodgson. Prvo načelo kaže da se Crkve trebaju međusobno bolje upoznati kako bi mogli prihvatiti razlike među sobom, drugo načelo ističe da su konferencije Vjere i ustrojstva konferencije na kojima sudjeluju službeni delegati koji predstavljaju različite Crkve i crkvene zajednice, treće načelo koje je ujedno i temeljno govori kako su na konferencije pozvane sve kršćanske Crkve svijeta koje prihvaćaju Gospodina Isusa Krista kao Boga Spasitelja, a četvrto načelo kaže da samo Crkve mogu odlučiti hoće li djelovati prema ponovnom ujedinjenju i da je svrha konferencija da potpomažu Crkve, uklanjaju nesporazume, raspravljaju o poteškoćama te da predaju izvješća Crkvama na njihovo kasnije odobrenje.²⁶

Još jedan važan čimbenik ove konferencije je činjenica da je upravo na tom sastanku potvrđena ideja Ekumenskog vijeća Crkava. Ideja se razvila zbog prevelikog broja organizacija, što je otežavalo učinkovit rad pa se s ovom konferencijom planiralo

²⁴ Usp. D. Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. Stoljeću, Konferencije „Vjere i ustrojstva“, protagonisti i poteškoće*, str. 21.

²⁵ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 35.

²⁶ Usp. *Isto*, str. 35–36.

spojiti one manje. Iako je vladao strah od nad–crkve u koju se vijeće moglo pretvoriti, osnivanje Privremenog odbora za Svjetsko vijeće (u nastajanju) smirilo je situaciju koje je potvrdilo da će Ekumensko vijeće postojati uz prethodna vijeća te da neće biti ništa više od njihova oruđa koje će biti pozivano po potrebi.²⁷

Ekumensko vijeće Crkava bilo je planirano još 1938., na sastanku u Utrechtu spajanjem Pokreta za život i djelovanje i Pokreta Vjere i ustrojstva, ali Drugi svjetski rat koji je bio na pomolu odgađa ujedinjene za poslijeratno vrijeme tj. 1948. godinu u Amsterdamu. Važno je napomenuti i da 1942. Temple postaje nadbiskup Canteburya, a dvije godine kasnije i umire.²⁸

1.3.3. *Treća svjetska konferencija u Lundu od 15. do 18. kolovoza 1952.*

Godine 1944., kako smo već spomenuli, umire William Temple te se za njegovog nasljednika postavlja luteranski biskup Yngve Torgny Brilioth. Na njegovom prvom presjedanju potvrđena je odluka da Komisija Vjera i ustrojstva ulazi u Ekumensko vijeće Crkava te se 1944. svi članovi te komisije dogovaraju da će sljedeća konferencija biti održana u Lundu. Konferenciju otvara Lakdasa de Mel iz Kurungala s temom Jedinstvo Crkve iz kuta mladih crkava. U svojem govoru opisao je odgovornost koju mlade crkve osjećaju te da po volji Gospodina Isusa Krista žele jedinstvo iznad svega.²⁹

Govor je držao i Leonard Hodgson koji se osvrnuo na buduću organizaciju Komisije Vjera i ustrojstvo. On želi da se izdvoji poželjno od mogućeg te da Komisija ne radi korake ili razrađuje planove prema ujedinjenju budući da je prioritet da se uključi što više Crkava u pokret te da se otvori dijalog.³⁰

U završnome izvještaju Konferencije u Lundu zabilježeno je da nema jako velikog pomaka prema naprijed, ali i da nema razloga za pesimizam, iako su utvrđene brojne razlike u vjerovanjima koje ispovijedaju neke Crkve s obzirom na autoritet Crkve. Istaknut je i problem jezika te različite kulture, mentalitet, crkvene predaje,

²⁷ Usp. *Isto*, str. 38–39.

²⁸ Usp. D. Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. Stoljeću, Konferencije „Vjere i ustrojstva“*, *protagonisti i poteškoće*, str. 27.

²⁹ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 42.

³⁰ Usp. *Isto*, str. 45.

povijesno iskustvo... Također, prihvaćene su i Konstitucije Komisije Vjera i ustrojstvo sa svojim principima.³¹ Pokret se u Lundu definirao kao zajednica Crkava koje priznaju Krista za Boga Spasitelja.³²

Također, važno je istaknuti da je ovo prva konferencija kojoj su prisustvovali i predstavnici Katoličke Crkve, iako samo kao promatrači. To je shvaćeno kao znak da Katolička Crkva nije ravnodušna na inicijative za većim razumijevanjem među kršćanima iz različitih ogranaka religije te da su crkvene zapreke samo prividno nepremostive.³³

Za kraj, konferencija u Lundu je otvorila sasvim novi način djelovanja i ekumenskog zauzimanja promovirajući načelo nazvano „Načelo iz Lunda“ koje govori da Crkve moraju u svemu zajednički djelovati, osim ako ih razlike u uvjerenjima sprječavaju.³⁴

1.4. Prve dvije skupštine Ekumenskog vijeća crkava

1.4.1. *Nastanak Ekumenskog vijeća crkava*

Kao što je već objašnjeno, Ekumensko vijeće nastaje spajanjem Pokreta za život i djelovanje te Pokreta za vjeru i ustrojstvo. Mnogi su godinama prije smatrali da bi trebalo stvoriti po uzoru na Ligu naroda, Ligu Crkava. Prvi je tu ideju pokrenuo ekumenski carigradski patrijarh u jednoj enciklici 1920., predloživši da se stvori zajednica ili liga crkava. Kada je ponovno pokrenuta ta ideja nastupa Drugi svjetski rat, za čijeg trajanja Vijeće nije davalo nikakve izjave da ne bi osudilo neku od zaraćenih strana.³⁵

Cilj samog Vijeća bio je jasan samim činom spajanja Pokreta praktičnog kršćanstva s Pokretom Vjere i ustrojstva time je označena duhovna motivacija

³¹ Usp. *Isto*, str. 46.

³² Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 309.

³³ Usp. D. Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. Stoljeću, Konferencije „Vjere i ustrojstva“, protagonisti i poteškoće*, str. 33.

³⁴ Usp. *Isto*, str. 39.

³⁵ Usp. Juraj Kolarić, *Ekumenska trilogija: istočni kršćani, pravoslavni, protestanti*, Prometej, Zagreb, 2005., str. 678.

jedinstvenog ekumenskog pokreta pa se onda može reći da je glavni cilj pokreta duhovna, teološka i organizacijska obnova Crkava.³⁶

Prva Generalna skupština Ekumenskog vijeća crkava napokon se odvija 1948. i to malo nakon papine zabrane sudjelovanja katolicima. Na Vijeću je sudjelovalo 147 Crkava koje su predstavljali predstavnici različitih crkvenih i povijesnih tradicija što je bilo i prigodno budući da se činilo da su razlike, odnosno različitost tema sastanka. Odmah na početku se želi prenijeti poruka kršćanima o tome koliko su podijeljeni, ne samo u vjeri već i po pitanju ekleziologije, tradicije, nacije, klase i rase, a ono što nas treba spasiti je ispovijest Vjere da Krist nije podijeljen. U toj istoj uvodnoj Poruci istaknut je trenutni kaos svijeta, posljedice rata, bijeda i glad, a krivnja kršćana o odanosti ekonomskim interesima prije nego Kristu se ne skriva. Zadatak kršćana je u ovom beznadnom svijetu naviještati da je svijet u Božjim rukama.³⁷

Kako je već rečeno, Vijeće se posebno bavilo razlikama. „Zadaća je susreta EVC–a te razlike uočiti, raspraviti i usmjeriti prema jedinstvu Crkve. Navode se tri temeljne točke koje se tiču razlika: odnos između staroga i novoga Izraela i između vidljive Crkve i novog stvorenja u Kristu, odnos između objektivnog otkupljenja i osobnog spasenja, između Pisma i Tradicije, između Crkve utemeljene jednom zauvijek i Crkve koja s uvijek iznova obnavlja u Kristu, mjesto službe i narav njezina autoriteta i nastavljanja, broj i značenje sakramenata, odnos krštenja i vjere te krizme (konfirmacije u protestantizmu, što nije identično s sakramentom krizme), odnos između sveopće i lokalne Crkve, narav vidljivoga jedinstva i značenje šizme“.³⁸

Održane su bile 4 sekcije:

1. Univerzalna Crkva u Božjem planu,
2. Svjedočenje Crkve o Božjem planu,
3. Crkva i nered u društvu,
4. Crkva i međunarodni nered.³⁹

³⁶ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 63.

³⁷ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 86–87.

³⁸ Milan Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava. Skupštine–traženje puteva jedinstva kršćana*, Glas koncila, Zagreb, 2009., str. 15.

³⁹ Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 87–91.

Sve veću brigu počela je stvarati činjenica da se Ekumensko vijeće može pretvoriti u nad–crkvu pa je 1950. Izjavom iz Toronta pobivena ta teorija. U Izjavi stoji da Ekumensko vijeće nije niti ikad smije biti ikakav oblik nad–crkve, da Ekumensko vijeće nije stvoreno da otvara pregovore među Crkvama već da otvara pitanja oko crkvenog jedinstva u svrhu istraživanja i kontakta, da se Ekumenskom vijeću vijeće nikad ne smije zasnivati na zasebnom tumačenju Crkve, da se članstvom u Ekumenskom vijeću ne relativizira vlastito shvaćanje Crkve te da članstvo ne znači i prihvaćanje određenog nauka o biti crkvenog jedinstva.⁴⁰

Usprkos svemu, Katolička Crkva nije ni blizu sudjelovanju u jednom od Ekumenskih vijeća. Njenom članstvu protivi se nekoliko činjenica: 1. članstvo bi moglo dovesti do odricanja od ekleziologije, iako Izjava iz Toronta osigurava da se to ne smije dogoditi, 2. papin primat bi mogao doživjeti relativizaciju, 3. članstvo bi dovelo u pitanje identitet Katoličke Crkve, 4. brojčanost Katolika narušila bi konfesionalnu ravnotežu vijeća, 5. moguće je da dođe do sukoba budući da je Vatikan samostalna država.⁴¹

1.4.2. *Druga Generalna skupština u Evanstonu od 15. do 30. kolovoza 1954.*

Druga Generalna skupština Ekumenskog vijeća crkava za glavnu temu je imala Krista kao nadu svijeta. Sudjelovao je 161 zastupnik. Odmah u uvodu je izražena želja za zahvalom Kristu za dar zajedništva, ali se potiče da se ide dalje od samog zajedništva, potrebno je raditi na zajedničkom ujedinjenju i to tražiti za sve ostale ljude, ne samo za kršćane. Također, predstavljene su 6 sekcija konferencije:

1. vjera i ustrojstvo: naše jedinstvo u Kristu i naša razjedinjenost kao Crkve,
2. evangelizacija: poslanje Crkve usmjereno prema onima koji su izvan njezina života,
3. društvena pitanja: odgovorno društvo u svjetskoj perspektivi,
4. internacionalna pitanja: kršćani u borbi za svjetsku zajednicu,
5. odnosi među grupama: Crkve između rasnih i etničkih napetosti,
6. laikat: kršćanin i njegov poziv.

⁴⁰ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 65.

⁴¹ Usp. J. Kolarić, *Ekumenska trilogija: istočni kršćani, pravoslavni, protestanti*, str. 686.

Prva sekcija, najuže povezana s ekumenskim pokretom, želi podsjetit sudionike da je jedinstvo dar Božji i da ako se dovoljno ozbiljno razmišlja i govori o njemu nadahnućem Duha Svetoga shvatit će se pravi smisao jedinstva.⁴²

Teme su bile nadovezane na one sa konferencije u Amsterdamu 1948. te su bile upotpunjene stajalištima azijsko-afričkih crkava, kojima je do ove konferencije broj narastao do čak 50.⁴³

Kao najzanimljivija sekcija za temu rada pokazala se prva sekcija koja govori o jedinstvu kao Božjem daru kojeg već posjedujemo, ali ga moramo ponovno prepoznati. Novi nam zavjet govori o jedinstvu u Kristu, Kristu koji nije podijeljen i koji u sebi sjedinjuje mnoge.⁴⁴

Također, pitanje evangelizacije iz druge sekcije od velike je važnosti za razvoj pokreta budući da nam ono govori o prvoj zadaći koja je kršćane počela privoditi ka jedinstvu i koju svaki kršćanin nosi u sebi po svojoj vjeri u Isusa Krista, a upravo je evangelizacija svjedočenje Krista u konkretnom svijetu te proizlazi iz vjere u Njega i njegova poslanja u svijetu.⁴⁵

„Evangelizacija se odvija u poučavanju, svjedočenju liturgiji i sakramentima. Sve to zahtijeva od Crkve da iziđe iz svoje izolacije i da se susreće s čovjekom tamo gdje se on nalazi. Prvi korak evangelizacije je suosjećanje i shvaćanje čovjeka u njegovoj situaciji, onako kako bi to Krist učinio. To je osobito važno za radnike i intelektualce, kaže dokument koji se nalaze izvan Crkve.“⁴⁶

⁴² Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 92–93.

⁴³ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 70.

⁴⁴ Usp. M. Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava. Skupštine–traženje puteva jedinstva kršćana*, str. 15.

⁴⁵ Usp. *Isto*, str. 32–33.

⁴⁶ *Isto*, str. 33.

2. EKUMENIZAM OD PAPE PIJA X. DO PAPE PIJA XII. (1903. – 1958.)

2.1. Papa Pio X. (1903. – 1914.)

Za vrijeme konklava za izbor nasljednika pape Leona XIII., nije se dalo naslutiti da će tadašnji kardinal Sarto postati novi papa, budući da je sve upućivalo na to da će tu poziciju zauzeti kardinal Rampolla koji je u prvom glasovanju imao 24 glasa, a Sarto tek 5. No, sve se preokreće kada car 2. kolovoza ulaže veto preko svog kardinala Puzyna. Prosvjed je odmah započeo pa su tako kardinal papinski komornik, Rampolla i jedan francuski kardinal iskazali svoje nezadovoljstvo zbog svjetovnog uplitanja u izbor pape. Stoga je Rampolla je dobio jedan glas više prilikom sljedećeg glasovanja. Ipak, šteta je bila učinjena te Rampolla gubi glasove, dok Sarto 3. kolovoza prekoračuje njegove te dobiva 27 glasova. Iako je postojao strah da Sarto neće prihvatiti odgovornost, što se stvarno činilo vjerojatnim, 4. kolovoza izabran je za papu s 50 glasova naspram 10 Rampollinih pristaša. Izabrao je ime Pio kako bi odao čast svojim istoimenim prethodnicima koji su se borili protiv sekta i harajućih zabluda te time jasno pokazao svoje mišljenje o ekumenskom pokretu.⁴⁷

Papa Pio X. (1903. – 1914.) je često opisivao kao praktični dušobrižnik. Kao papa je nastavio rad oko unije Leona XIII. te je bio na raspolaganju unijatima u Rimu. Posebno je bio zabrinut oko ruske pravoslavne propagande da vrate narod pravoslavlju.⁴⁸

Iako je dijelio dosta sličnosti s svojim prethodnikom, ono što ga je ponajviše razlikovalo od njega jest činjenica da je Leon XIII. uživao u diplomatskim igrama i politici, dok Pio X. nije bio voljan baviti se time, smatравši da je Leonova politika sporazumijevanja s vladama i dvorovima bezuspješna te se okrenuo problemu kršćanskog apostolata i religioznoga života.⁴⁹

O njegovoj nespremnosti za bavljenje diplomatskim igrama jasno govori i činjenica da se za njegovog pontifikata položaj Crkve u mnogim zemljama pogoršao. 1904. je došlo do prekida diplomatskih odnosa s Francuskom uslijed spora oko prava

⁴⁷ Usp. H. Jedin, *Velika povijest Crkve VI/2*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981., str. 364.

⁴⁸ Usp. *Isto*, str. 327.

⁴⁹ Usp. *Isto*, str. 365.

imenovanja biskupa. U prosincu iste godine, Crkvi neprijateljska vlada kao dio procesa odvajanja Crkve od države naređuje osnivanje brojnih crkvenih zajednica koje bi upravljale crkvenim imutkom, postavljale i plaćale crkvene službenike. Očekivano, tim zajednicama naposljetku nisu upravljali katolici budući da im je papa Pio X. zabranio isto. Uslijedilo je potpuno odvajanje Crkve i države 1.1.1906., a upravu nad zajednicama za upravljanje Crkvenim imutkom je preuzela država. Posljedica svega toga je bila osiromašena Katolička Crkva u Francuskoj, odvojena od naroda i istisnuta iz javnog života. Rezultat su bile oštećena Katolička Crkva i deskristijanizirana Francuska.⁵⁰

Bio je opisivao kao svetac, a i bio je od 1954. kada je proglašen svetim. Usredotočio se na unutrašnjocrkvene religiozne probleme te se nadovezao na Prvi vatikanski koncil pa je svojom reformnom djelatnošću realizirao odredbe koje nisu bile ostvarene zbog prekida sabora 1870. Bio je jedan od najvećih reformatora.⁵¹

„Pio X. i njegovi suradnici sustavno su se borili i protiv onog što su nazivali praktičnim modernizmom. Vjerovali su da uz pomoć katoličkog nauka o vjeri i moralu i njegova tumačenja s katedre mogu odlučivati i o konkretnim pitanjima javnog i intelektualnog života. Njihov integralizam nijekao je samostalnost kulture, politike i društvene politike te je djelovanje katolika na tom području nastojao izravno podrediti crkvenom autoritetu. Oštro je suzbijana svaka organizirana suradnja katolika i nekatolika, odbacivane su sve demokratske osnove i poticani paternalistički koncepti.“⁵²

Katolički teolozi i učenjaci skloni *modernizmu* koji su se sve više približavali modernoj kulturi i tzv. amerikanizmu izazvali su nezadovoljstvo kod pape što je kao posljedicu imalo izdavanje dekreta *Lamentabili* i 1907. enciklike *Pascendi*. Papa je naslućivao krivovjerje u nastalim promjenama u Crkvi pa je sa željom da nadzire teologe 1920. propisao tzv. antimodernističku zakletvu. Zakletvu su morali polagati svi dušobriznički svećenici i svećenici koji su radili na školama. I to se kasnije promijenilo pa je zakletvu morao položiti svaki klerik prije prijema viših redova, svaki

⁵⁰ Usp. A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, str. 303.

⁵¹ Usp. *Isto*, str. 302–303.

⁵² Raymund Kottje, Bernd Moeller, *Ekumenska povijest Crkve 3*, Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“, Zagreb, 2008., str. 207.

profesor teologije prije nastupa službe, svaki župnik, prelat i viši dostojanstvenik prije svog kanonskog preuzimanja službe.⁵³

Iako je bio veliki reformator, više se isticao svojim protivljenjem modernizmu pa se svojim suvremenicima činio jako konzervativnim, što je zapravo i bio. Ipak, na početku njegova pontifikata je imao podršku svih onih koji su težili religioznoj obnovi Crkve.⁵⁴

„Značajna je bila i njegova reforma kurije, kojom je rimsku crkvenu administraciju preuredio i modernizirao, a zatim i njegove predradnje za novu zbirku sveukupnog crkvenog prava. Materijal za sve to uzimao je iz predradnji Vatikanskog sabora. Sve u svemu, Pio X. je vrlo mnogo učinio za unutrašnju izgradnju Crkve“.⁵⁵

Informacija da u spomenutoj kuriji nije prihvaćen prijedlog istočnih patrijarha iz 1894. da ubuduće ovise izravno od pape posredovanjem jedne samostalne kongregacije, nam govori o nepovjerenju koje je vladalo između pape i istočnjaka. Papa je jako priželjkivao povezivanje s sjedinjenim istočnim katolicima, te je i njima pokušavao usaditi taj mentalitet jer se počeo pribojavati pravoslavne propagande koja se počela kretati među slavenskim narodima i Rusije, koju je smatrao glavnim neprijateljem Crkve. S tim na umu, papa je pokušavao stvarati konkordate s pojedinim pravoslavnim zemljama, pa je tako za vrijeme Prvog svjetskog rata, u lipnju 1914. uspio sklopiti konkordat s srpskim kraljem Petrom, koji je u tome našao korist. Kao i drugi pokušaji konkordata i ovaj nije stupio na snagu, zbog očitog neslaganja Srpske Pravoslavne Crkve. Pitanje konkordata se sve do Drugog svjetskog rata provlačilo po beogradskim skupštinama.⁵⁶

1909. godine izdan je papin Veliki katekizam, koji je odmah dao jasnu sliku što se može očekivati od pape po pitanju sudjelovanja u ekumenskom pokretu. U devetom članku katekizma jasno stoji da je Katolička Crkva jedina prava Crkva, jer je jedan Bog i jedna vjera te da je ona nužna za spasenje. Također, stoji da je papa poglavar jedine Crkve i da onaj tko ne priznaje papu ne može pripadati toj Isusovoj Crkvi.⁵⁷

⁵³ Usp. A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, str. 304.

⁵⁴ Usp. H. Jedin, *Velika povijest Crkve VI/2*, str. 370.

⁵⁵ A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, str. 303.

⁵⁶ Usp. Tomo Vukušić, *Katoličanstvo i pravoslavlje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, u: *Crkva u svijetu*, 36 (2001.) br. 3, str. 302.

⁵⁷ Usp. I. Macut, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 24.

Po pitanju ujedinjenja je ipak iskazao interes. Pa je 26. prosinca 1910. godine u svom apostolskom pismu *Ex quo* iskazao interes za probleme Istoka te je navedeno da su njegovi prethodnici priželjkivali kraj raskolu i da su svi katolici dužni zalagati se za ponovno sjedinjenje. Također, iste godine odobrio je katoličku molitvenu osminu za sjedinjenje razdijeljenog kršćanstva. Uz svu aktivnost na području ujedinjenja, ipak interes pape za samostalne Crkve i one sjedinjenje s Rimom nije bio naglašen koliko i u pape Leona XIII., iako je i dalje polagao nade u ujedinjenje, ali je bio realniji i manje optimističan.⁵⁸

Iako zainteresiran, nije mijenjao stil ophođenja prema drugim Crkvama. Ulagao je sve snage da Katoličku Crkvu drži što dalje od modernističkog strujanja te je „moderniste“ smatrao zaraženima liberalnim duhom protestantizma. Odnose s protestantima je u potpunosti uništio 26. listopada 1910. kada je u enciklici *Editae saepe* izvrjeđao reformatore oslovivši ih kao ohole i buntovne neprijatelje Kristova križa.⁵⁹

Ta ista enciklika je zbog pogrđnih riječi upućenih protestantima narušila odnose Vatikana s Njemačkom, a papa je bio spreman prekinuti sve diplomatske odnose s Austrijom jer je Beč oklijevao suspendirati profesora koji je otvoreno pokazivao simpatije ka modernističkim nastojanjima. Sve je to pokazivalo koliko je papa bio spreman riskirati, a i izgubiti kako bi zaštitio interese religije.⁶⁰

2.2. Papa Benedikt XV. i ekumenizam njegovog pontifikata

Početak pontifikata pape Benedikta XV. (1914. – 1922.) obilježio je početak Prvog svjetskog rata. Kako bi barem malo popravio situaciju, papa poziva na smanjenje mržnje među narodima. 1. kolovoza 1918. je čak pokušao i posredovati predavši zaraćenim silama mirovnu notu koja je zbog nerazumljive zasljepljenosti odbijena od sviju strana. Najviše su ga smetale posljedice rata koje je pokušao riješiti organizirajući akcije pomoći, koje su napose pomogle pobijeđenoj Njemačkoj te je

⁵⁸ Usp. H. Jedin, *Velika povijest Crkve VI/2*, str. 328–329.

⁵⁹ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 108

⁶⁰ Usp. H. Jedin, *Velika povijest Crkve VI/2*, str. 367.

isticao upravo na to da se Europa ne bi smjela dijeliti na pobjednike i pobijeđene pa je očekivano da nije podupirao Versajski mirovni ugovor.⁶¹

Pod temom ekumenskog pokreta, pontifikat pape Benedikta XV. nije obilježen ni jednom važnijom konferencijom ili događajem, što je razumljivo s obzirom da se radi o osjetljivim godinama ljudske povijesti. Ali, to nije spriječilo papu da izrazi svoj stav i želje kada je u pitanju jedinstvo kršćana.

25. veljače 1916. u breveu *Romanorum pontificium* uz već propisane molitve, papa preporučuje već spomenutu Molitvenu osminu za jedinstvo kršćana da se moli u svim katoličkim crkvama. U lipnju iste godine izdaje breve naslovljenu *Cum Catholicae Ecclesiae* u kojoj izražava želju da se svi odijeljeni od Majke Crkve vrate. Kao i njegovi prethodnici, posebnu pažnju pridaje Istoku naglašavajući napor koji je uložen u ponovno spajanje. Također, pripremio je molitve koje će se moliti za kršćanski Istok te za njegovo ujedinjenje s Rimom. Pripremio je i pravila kojih se treba pridržavati tijekom molitve, poput propisanog prostornog okruženja i odjeće.⁶²

U svrhu poboljšanja odnosa s Istokom, papa je 1917. u Rimu osnovao Papinski orijentalni institut, čija je svrha bila raditi istraživanja za ponovnu uspostavu jedinstva.⁶³

Institut je bio pod direktnom vlašću pape pa je stoga nosio ime *papinski*. Osim toga, stavljen je pod Kongregaciju za Istočne Crkve. Ono što se na institutu proučavalo u svrhu pomirbe bili su: pravoslavna teologija pod posebnim vidom patrističke teologije, kanonsko pravo svih istočnih naroda, različiti oblici istočne liturgije, civilna i crkvena povijest Bizanta i ostatka Istoka te književnosti i jezici Istoka. Također, za vrijeme pontifikata pape Benedikta XV., Sveti Oficij je 4. srpnja 1919. donio dekret naslovljen *Decretum de participatione catholocorum societati „Ad procurandam christianitatis unitatem“*. Taj dekret bio je velika prepreka u razvoju ekumenskog pokreta budući da je njime bilo zabranjeno katolicima sudjelovati na bilo kakvim ekumenskim susretima.⁶⁴

„Dekret Svetog oficija 4. srpnja 1919. godine je zabranio svako sudjelovanje na kongresima odvojenih kršćana u svrhu poticanja jedinstva, bez posebnog

⁶¹ Usp. A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, str. 304.

⁶² Usp. I. Macut, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 29.

⁶³ Usp. R. Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, str. 108–109.

⁶⁴ Usp. I. Macut, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 30.

dopuštenja Svete Stolice. Prije toga, 16. svibnja 1919., Benedikt XV. primio je delegaciju koja mu je prenijela poziv na konferenciju "Vjere i ustroja Crkve". U odgovoru na taj poziv stajalo je: *Nauk i praksa Rimokatoličke crkve, s obzirom na jedinstvo vidljive Crkve Kristove, svakome su dobro poznati, kao i to sad toga Katoličkoj crkvi nije moguće sudjelovati na kongresu poput predloženoga. Ali Njegova Svetost nipošto ne želi omalovažavati dotični kongres kada se radi o onima koji nisu vezani uza Stolicu sv. Petra.*⁶⁵

2.3. Papa Pio XI. i ekumenizam njegovog pontifikata

„Achille Ratti rođen je godine 1857. u Deziju (Desio) kod Milana; 1879. postao je svećenik. Svoj život, nakon kratkog nastavnčkog djelovanja, proveo je u bibliotekama, najprije kao bibliotekar milanske Ambrozijane, a zatim od 1914., kao prefekt Vatikanske biblioteke u Rimu. U slobodno vrijeme poduzimao je izlete na bregove; njegov uspon na Dufourov vrhunac u skupini Monte Rosa (1889.) našao je svoj književni izražaj u Rattijevu djelu „Scritti alpinistici“ i proslavio pisca. Kratko je vrijeme bio u diplomaciji, i to kao nuncij u Poljskoj, gdje nije imao baš mnogo uspjeha (1918.–1920.). Godine 1921. postao je milanski nadbiskup i kardinal, a već naredne godine papa.“⁶⁶

„Kardinal Carlo Confalonieri, dekan kardinalskog kolegija, dugogodišnji tajnik pape Rattija, predstavlja nam papu Pija XI. Čitati što on priča o tom papi znači ući u jedan nepoznati svijet vrlo bogat iznenađenjima. Gotovo ostajemo bez daha pred radom bez sna i grozničavom marljivošću Pija XI. Oživjevši vaticansku državu Lateranskim ugovorom 1929, htio je tu državu opskrbiti nužnim strukturama za njezino normalno funkcioniranje. Tu su: velika zgrada uprave, željeznička postaja, radio postaja (jedna od prvih u svijetu), termoelektrična centrala, opskrbeni centar, pošta, telegraf, mehanička radionica, autopark, počeo je s uređenjem prekrasnih vaticanskih vrtova, tu su još etiopski zavod, nova pinakoteka, veliki ulaz u muzeje i galerije. Mnogo je učinio i za Rim; sagradio je 22 nove crkve, četiri nacionalna zavoda, .zatim oko 1000 novih župskih kuća na Siciliji i na jugu Italije a da i ne spominjemo

⁶⁵ R. Kottje, B. Moeller, *Ekumenska povijest Crkve 3*, str. 316.

⁶⁶ A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, str. 312.

velike restauracije u bazilici sv. Petra i ostalim bazilikama te mnogim rimskim katakombama. U istoj godini dok je osnivao institute za crkvenu arheologiju, za orijentalne studije i Lateransko sveučilište najavio je i veliki jubilej našega spasenja (1933); dnevno je primao u audijencije skupine vjernika i pojedince itd... Kard. Confalonieri iznosi na svjetlo mirnu narav i smiren izgled pape koji je usred svih tih vulkanskih radova ostavljao dojam kao da ima malo ili kao da nema ništa raditi; govori nam o njegovoj apsolutnoj rezerviranosti kad govori o svom privatnom životu, o nepodnošljivosti bilo kakva laskanja, o svojoj pobožnosti koja ga je uvijek silila da nađe vremena za neizostavno moljenje časoslova i krunice, kojoj je ostao vjeran do posljednjeg dana. Svjedočanstvo kard. Confalonierija obogaćeno epizodama i detaljima daju figuri Pija XI. onu važnost koja možda nije ni bila uočena od mnogih njegovih suvremenika.⁶⁷

„Najveća zasluga pape Pija XI. jest rješenje starog spora s talijanskom vladom. 11. veljače 1929. zaključio je Lateranske ugovore, koji su papu oslobodili njegova dobrovoljnog zarobljeništva i uspostavili njegov puni suverenitet nad malom Vatikanskom Državom. Novo razdoblje konkordata počelo je pod njegovom vladavinom: 1922. konkordat s Letonijom, 1924. s Bavarskom, 1925. s Poljskom, 1927. s Rumunjskom i Litvom, 1929–1931. s Italijom, 1929. s Pruskom, 1932. s Badenom, 1933./34. s Austrijom i na kraju iste godine 1933. s Njemačkim Rajhom.“⁶⁸

Koliko je slaba aktivnost ekumenskog pokreta obilježila pontifikate prethodnih papa, toliko je pontifikat pape Pija XI (1922.–1939.). bio ispunjen konferencijama i vijećima.

Bez obzira što Katolička Crkva nije sudjelovala u zbivanjima ekumenskog pokreta, papa je bio jako dobro upoznat s svime što se odvijalo u svrhu promocije ekumenizma. Kao ni njegovi prethodnici, ni ovaj papa ne mijenja mišljenje o ujedinjenju kršćana. Drži da do ujedinjenja može doći jedino na način da se odijeljene Crkve vrata u okrilje one matične – Katoličke Crkve pa nam je jasno da ekumenski pokret još nema podršku iz Katoličke Crkve. Potvrdu o nepromijenjenome stavu imamo i u odbijanju sudjelovanja na ekumenskim susretima kao odgovor kojeg je

⁶⁷ Petar Zdravko Blajić, *Svjedočanstvo o posljednjim papama*, u: *Crkva u svijetu*, 16 (1981.), br. 1, str. 91–92.

⁶⁸ A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, str. 313.

Kongregacija Svetog Oficija uputila 8. srpnja 1927. pozivajući se na već raniji odgovor na poziv za sudjelovanje kojeg je uputio papa Benedikt XV.⁶⁹

Papa Pio XI. ulazak svih kršćanskih Crkava pod okrilje one „Matične“ vidi kao jedinu dopustivu opciju, a to potvrđuje i 6. siječnja 1928. godine u svojoj enciklici *Mortalium animos*. Odmah u uvodu papa prihvaća želju za jedinstvom jer je to ljudima u naravi, ali ističe da katolici neće prihvatiti pokušaje jedinstva koji smatraju sve religije dobrima i vrijednima hvale jer bi to značilo da svaka religija očituje osjećaj koji nas vodi k Bogu i priznavanju njegovog gospodarstva. Prema papinom mišljenju, takva zablude može dovesti do naturalizma i ateizma. Nadalje, sudionike ekumenskog pokreta naziva pankršćanima te nastavlja prozivati pokret opisujući ga kao zlo koje lažima vodi kršćane na krivi put. Enciklikom papa želi opisati ono što je po njemu stvarna i realna situacija, a to je činjenica da Sveta Majka Crkva želi natrag svoje zalutale sinove pod svoje okrilje.⁷⁰

„Čitava enciklika ima dogmatsko–apologetski karakter. Podsjeća na glasovitu encikliku Pija X. o zabrudama modernista: *Pascendi Dominici gregis*. Ona je radi svog rezolutnog, ali i otvorenog i nesentimentalnog tona naišla na jedan neprijateljski primitak kod svih raznih crkvenih zajednica. To je razumljivo iako se ne mogu opravdati poruge i prijezir, ironija i uobraženost, kojom je u njoj pisano.“⁷¹

Ovom enciklikom je potvrđeno da će Katolička Crkva i dalje odlučno odbijati sudjelovanje na konferencijama ekumenskog pokreta. Osim što papa odbija sudjelovanje, katolicima odlučno zabranjuje sudjelovanje na istima budući da se radi o „lažnome kršćanstvu“.⁷²

8. rujna 1928. izdaje encikliku *Rerum orientalium*, koja se na neki način nadovezuje na *Mortalium animos*. U ovoj enciklici posebno govori o akcijama koje se poduzimaju za sjedinjenje istočnih crkvenih zajednica. Posebno se spominju Grci, Slaveni i Rumunji. Osim o ujedinjenju s Istokom, govori i o tome kako su njegovi prethodnici imali iste brige pa spomenuti Institut koji je započeo Benedikt XV. opisuje kao nešto što će unaprijediti i ojačati.⁷³

⁶⁹Usp. I. Macut, *Suvremeni ekumenski pokret – svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, str. 31.

⁷⁰ Usp. I. Macut, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 32.

⁷¹ Andrija Živković, *Enciklike pape Pija XI. za moralno-socijalni preporod društva*, u: *Bogoslovska smotra*, 17 (1929.), br. 3, str. 88.

⁷² Usp. I. Macut, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 33.

⁷³ Usp. A. Živković, *Enciklike pape Pija XI. za moralno-socijalni preporod društva*, str. 90–91.

Papa Pio XI. umro je 10. veljače 1939. kao jedan od najboljih i najsposobnijih papa svih vremena iako je za vrijeme njegova pontifikata Crkva doživljavala velike poteškoće u cijelome svijetu. U Rusiji, Meksiku, Španjolskoj i Njemačkoj je bilo mnoštvo mučenika te papa u enciklici *Divini Redemptoris* 19. ožujka 1937. proglašava ateistički komunizam glavnim neprijateljem kršćanstva. A. Franzen smatra da je enciklika napisana prerano da bi papa iskusio nacionalsocijalizam te mogao i njega uključiti kao glavnog neprijatelja.⁷⁴

„U Piju XI. i papinstvo i Crkva koju je ono predvodilo oslobodili su se mnogih okova prošlosti i stupili u službu novog doba, u kojem je Crkva u dotad neviđenoj mjeri postalo svjetskom Crkvom te se morala oslanjati isključivo na svoju vjersku snagu i na aktivnost i pomoć svojih članova.“⁷⁵

2.4. Papa Pio XII. i ekumenizam njegovog pontifikata

„Eugenio Pacelli rođen je 1876. kao sin starorimske obitelji pravnika, koja je već pokoljenjima radila u službi kurije. Njegov brat bio je papinski pravni savjetnik pa je imao odličan udio na izradbi Lateranskih ugovora (1926.–1929.). sam Eugenio bio je u diplomatskoj–pravničkoj službi kurije otkad je zaređen 1899.; kao nuncij u Bavarskoj (1917.–1920.), a istovremeno i kod vlade Reicha u Berlinu (1920.–1930.), nije skupio samo iskustva i uspjeha (konkordati s Bavarskom i Pruskom) već je i naročito zavolio Njemačku. Kao kardinal–državni sekretar određivao je za vlade Pija XI., od 1930. nadalje, politički smjer kurije, tako je i prema Hitlerovu Reichu.“⁷⁶

Nasljednik pape Pija XI. izabran je jednoglasno već u drugome izbornom krugu jer se kardinalima tada činilo da nema sposobnijeg kandidata za poglavara u vrijeme početka Drugog svjetskog rata.⁷⁷

Papa je bio protiv rata te je u posljednji tren pokušao spriječiti izbijanje rata, odnosno zadržati Italiju izvan sukoba. Ni Hitler ni Mussolini nisu prihvatili njegovu diplomatsku akciju, a papa je morao za vrijeme rata držati neutralan položaj. Osim Lateranskih ugovora iz 1929., neutralan položaj pape je morao biti održavan i zbog

⁷⁴ Usp. A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, str. 314

⁷⁵ R. Kottje, B. Moeller, *Ekumenska povijest Crkve 3*, str. 232.

⁷⁶ A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, str. 314–315.

⁷⁷ Usp. *Isto*, 314.

činjenice da se radilo o vođi vjerske zajednice koja je imala članove i na jednoj i na drugoj zaraćenoj strani.⁷⁸

„Čovjeka mira i papu rata Pija XII. komemorirao je kardinal Antonio Samorè, bibliotekar i arhivista SRC, koji je prisutne slušatelje i sada čitatelje podsjetio koliko je papa Pacelli radio najprije da bi se izbjegao drugi svjetski rat, a zatim da bi se ublažile bezbrojne nadošle patnje. Ustanovljenjem papinske komisije za pomoć, njegova aktivnost za pronalazak i zbrinjavanje izgubljenih, raspršenih i zarobljenika sa svih frontova, posebna zauzetost za Poljsku, dar u zlatu koji su tražili nacisti za oslobođenje Židova, zauzimanje za osuđene na smrt i čitava serija odricanja koja su se namećala svaki dan uz nevolje žrtava rata, prihvat u papinske palače evakuiranih i onih koji su bili u opasnosti — »tutti salvati anche se non tutti grati« — kako reče kard. Tardini, njegovo djelo za spas Rima, sve to i toliko drugog oživljava pred nama kroz osobna sjećanja starog suradnika Pija XII. kojega su s punim pravom nazvali Pastore Angelico i Defensor Civitatis. Kardinal se osvrće i na njegov magistralni magisterij i neke druge hrabre odluke: prijevod psaltira, definiciju dogme o Uznesenju, iskapanja ispod oltara u bazilici sv. Petra. Svi događaji ovih sjećanja već su važan dio povijesti.“⁷⁹

Kao i Benedikt XV., prethodni papa čiji se pontifikat odvijao za vrijeme svjetskog rata, papa Pio XII. se morao nositi s posljedicama rata i pružati pomoć unesrećenima. Narodima je pomagao pomoću organizacije Caritas te se i on borio protiv osuđivanja Nijemaca kao kolektivnih krivaca i mržnje koja se stvarala kao rezultat tog osuđivanja. Ono što ga je najviše potreslo je bilo potpadanje Poljaka, Mađara i drugi katoličkih naroda pod komunističku vlast pa je izopćio krivce za progone kršćana i zatvaranje biskupa i svećenika tih zemalja. Isto tako, boljševizam je pao pod žestoku osudu pape kao veliki neprijatelj kršćanstva i Crkve.⁸⁰

Papa Pio XII. (1939. – 1958.) po uzoru na svoje prethodnike, nastavlja pozivati odijeljene Crkve da se vrate u okrilje Katoličke Crkve jer, kako kaže u svojoj enciklici *Mystici Corporis Christi* objavljene 29. lipnja 1943., oni koji su se odijelili od prave Kristove Crkve ne mogu se smatrati njenim članovima. Poziva ih da uzmu u obzir vlastito spasenje bez kojeg ne mogu biti sigurni izvan Katoličke Crkve te ih podsjeća

⁷⁸ Usp. *Isto*, str. 315.

⁷⁹ P. Z. Blajić, *Svjedočanstvo o posljednjim papama*, str. 92.

⁸⁰ Usp. A. Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, str. 316.

na darove kojima Krist obasipa svoju Crkvu. Obećava im da neće biti primljeni kao stranci već kao sinovi u očevoj kući. Pet godina kasnije Sveti Oficij izdaje monitum pod naslovom *Cum compertum* u kojem se katolicima zabranjuje sudjelovanje na nekatoličkim sastancima pozivajući se na Kodeks kanonskog prava iz 1918.⁸¹

20. prosinca 1949. papa se ponovno oglašava, ovaj put preko instrukcije pod naslovom *Ecclesia catholica*. Odmah, u samom uvodu izrečeno je kako Katolička Crkva ne sudjeluje na nikakvim Vijećima ekumenskog karaktera. Nastavlja ponovno zvati kršćane koji nisu pod Katoličkom Crkvom da joj se vrate. Ipak, papa pokreće aktivnost u pogledu ekumenskog pokreta. Od biskupa se traži da budu informirani o Pokretu te da odrede kvalificirane svećenike koji će se baviti tim pitanjem. I dalje je strogo zabranjeno prisustvovati nekatoličkom sastanku, ali ako biskup procijeni da može imati koristi od toga, smije poslati odabranog svećenika. Nitko drugi bez dopuštenja crkvenih vlasti ne smije biti prisutan na nekatoličkom sastanku.⁸²

⁸¹ Usp. I. Macut, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, str. 38.

⁸² Usp. *Isto*, str. 39–40.

ZAKLJUČAK

Istražujući ekumenska događanja, pojedine svjetske konferencije te pape u prvoj polovici dvadesetog stoljeća možemo s pravom zaključiti kako je suvremeni ekumenski pokret, kako na svjetskoj tako i na razini Katoličke Crkve, imao odlučujuću ulogu. U okviru ekumenskih nastojanja svih sudionika ekumenskog pokreta može se iščitati jasna želja za postizanjem jedinstva. Istina je da je ta želja praćena i određenim nesigurnostima, nesnalaženjima i slično, ali to držimo sasvim normalnim u jednom procesu koji je od ovakve važnosti kao što je ekumenski pokret u cjelini.

Suvremeni ekumenski pokret svoj početak ima u misijama. Kršćani su, kako smo već naglasili, uvidjeli da svojim propovijedanjem i širenjem radosne vijesti spasenja te utemeljujući Crkve, ujedno donose i podjele tamo gdje one do tada nisu na taj način niti postojale. S razlogom se u njima javilo pitanje kako taj problem prevladati i riješiti. To je ujedno i glavni razlog okupljanja na prvu svjetsku misijsku konferenciju gdje su pokušali dati odgovor i ponuditi određena rješenja. Konferencija je, kako smo također vidjeli, bila brojna sudionicima i nije na prvi pogled mnogo postignuto, ali ipak važno je istaknuti da je započet put koji je i danas itekako aktualan i važan za cjelokupni kršćanski svijet. Suvremeni ekumenski pokret mnogo duguje tim proročkim vizionarima s početka dvadesetog stoljeća koji su pokrenuli cjelokupno kršćanstvo da nešto učine na putu pomirenja i ujedinjenja.

Drugi dio rada jasno nam pokazuje kako je Katolička Crkva na tom putu išla nešto sporije od ostalog kršćanskog svijeta. Imala je ona itekako svoje razloge i opravdanja, a oni proizlaze iz temeljnog stava koji glasi: Katolička Crkva jedina je prava Crkva i ostali se kršćani trebaju vratiti u krilo te jedine i prave Crkve koja sve majčinskom ljubavlju grli i čeka.

Pape koje smo u ovom radu u naznačenom razdoblju od 1903. do 1958. godine obradili i, naravno, kratko prikazali u savršenom su skladu s tom teološkom vizijom ekumenizma i u tom kontekstu treba to i promatrati. Ne treba tražiti od toga vremena više nego što je bilo moguće te onda nećemo prijeći granice i donositi sudove koji ne bi bili prikladni, tj. koji bi bili pretjerani i pogrešni. Svaki od prikazanih papa odigrao je svoju važnu ulogu i u tom danom povijesnom trenutku vodio Katoličku Crkvu, s Božjom pomoći, prema naprijed.

Na koncu, možemo zaključiti kako ekumenski pokret nema alternativu. Mnogobrojne su poteškoće na koje se u ovom stoljetnom hodu nailazilo, ali ništa nije pokolebalo kršćanski svijet da na tom putu ide naprijed. Štoviše, na Drugom vaticanskom saboru za Katoličku Crkvu stvari se mijenjaju te se i ona svom snagom uključuje u ekumenski pokret i svom ga snagom gura naprijed te se može zaključiti da je ekumenski pokret svjetska stvarnost i kao takva itekako vođena i osnažena Duhom Svetim.

LITERATURA

1. Knjige

August Franzen, *Pregled povijesti Crkve*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1996.

Dušan Moro, *Teološki hod ekumenizma u XX. Stoljeću, Konferencije „Vjere i ustrojstva“ protagonisti i poteškoće*, Služba Božja, Split, 2009.

Hubert Jedin, *Velika povijest Crkve VI/2*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1981.

Ivan Macut, *Katolička Crkva i suvremeni ekumenski pokret*, Glas koncila, Zagreb, 2019.

Ivan Macut, *Suvremeni ekumenski pokret–svjetske konferencije (1910. – 2013.)*, Glas koncila, Zagreb, 2017.

Juraj Kolarić, *Ekumenska trilogija: istočni kršćani, pravoslavni, protestanti*, Prometej, Zagreb, 2005.

Milan Špehar, *Ekumensko vijeće Crkava. Skupštine – traženje puteva jedinstva kršćana*, Glas koncila, Zagreb, 2009.

Raymund Kottje, Bernd Moeller, *Ekumenska povijest Crkve 3*, Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“, Zagreb, 2008.

Reinhard Frieling, *Put ekumenske misli. Uvod u ekumenologiju*, Teološki fakultet „Matija Vlačić Ilirik“, Zagreb, 2009.

2. Članci

Andrija Živković, *Enciklike pape Pija XI. za moralno-socijalni preporod društva*, u: *Bogoslovska smotra*, 17 (1929.), br. 3, str. 235–255.

Petar Zdravko Blajić, *Svjedočanstvo o posljednjim papama*, u: *Crkva u svijetu*, 16 (1981.), br. 1, str. 91–93.

Tomo Vukušić, *Katoličanstvo i pravoslavlje na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće*, u: *Crkva u svijetu*, 36 (2001.), br. 3, str. 280–306.